

Stanovisko k hospodaření etických komisí a k honorování jejich členů

Přijato jako společné stanovisko na schůzi Fóra etických komisí dne 23.4.2009.

V posledních dvaceti letech prošly etické komise v celé Evropě radikální proměnou. Původně byly etické komise skupiny lidí s dobře vyvinutým morálním vědomím, které víceméně amatérským způsobem, podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, posuzovaly projekty výzkumných studií s lidskými subjekty. V posledním desetiletí byla stanovena jednotná pravidla jejich fungování v EU. V tomto kontextu převzaly etické komise do své práce i mnohé úřední prvky. Mají své standardní operační postupy a termíny pro vyřízení agendy. Z víceméně amatérských institucí se staly poloprofesionálními institucemi.

Z ekonomického hlediska byla původně funkce v etické komisi bezplatná, také posouzení studií bylo prováděno bezplatně. S tím, jak vzrostly úřední nároky a proto bylo nutné vybudovat při etických komisích sekretariáty, přestalo být udržitelné bezplatné posuzování studií. Zřizovatelé etických komisí, z jejichž prostředků jsou hrazeny náklady na jejich funkci, z pochopitelných důvodů začali vybírat správní poplatky za posouzení studií. Výše správních poplatků byla nastavena tak, že obvykle hradí fungování etických komisí bez problémů a tam, kde je posuzováno studií více, dokonce zbývá zřizovateli slušný zisk. Proti tomuto vývoji nelze mít nejmenší námitky. Zdravotnická zařízení umožňují odborný růst svých zaměstnanců, nesou zodpovědnost za jejich případná selhávání a k jejich hlavním úkolům patří udržení hospodářské rovnováhy. Plným právem proto rozhodují o správních poplatcích (pokud není správní poplatek stanoven právní normou) a o distribuci peněz, které jejich zaměstnanci instituci vydělají.

S výše popsaným vývojem se ale aktualizovala otázka, zda a jakým způsobem mají být honorováni členové etických komisí. Změny ve fungování etických komisí se totiž odehrávají na pozadí postupujících proměn společnosti směrem k prohlubujícímu se konzumnímu stylu života a k zvýrazňování tržních prvků v mezilidských vztazích.

Ještě před patnácti lety, kdy práce v etické komisi nebyla časově příliš náročná a neexistovala podrobnější pravidla pro její fungování, byla reálná obava, že dobrovolný pracovník bude nakloněn vyhovět tomu, kdo nějakým způsobem honoruje jeho úsilí.

Dnešní člen etické komise vykonává práci, která je časově náročná, musí být v souladu s dohodnutými standardními postupy a musí respektovat řadu etických kodexů a právních ustanovení. Pro vykonávání své funkce dává k dispozici svůj čas, úsilí a znalosti. V současné konzumní společnosti, do značné míry postavené na tržních vztazích, mají čas, úsilí a znalosti svou finanční hodnotu. Práce člena etické komise má tedy svou stanovitelnou cenu. Její bezplatné vykonávání je tedy možné považovat buď za dar (nepříliš přiměřený, protože jde o dar ekonomicky silnějším zaměstnavateli), nebo za ztrátu (čas, úsilí a znalosti mohly být zpeněženy lépe).

Obava, že placený člen etické komise bude více závislý na plátcí svého platu, není v tomto případě na místě. Etická komise není správní orgán. I když nevydání souhlasného stanoviska vede v konečném důsledku k zamítnutí studie, primárně není jejím úkolem povolovat či zamítat provádění klinických výzkumů. Primárním úkolem etických komisí je ochrana subjektů hodnocení, zprostředkovaně pak i ochrana zdravotnické instituce a sponzora před nejrůznějšími neblahými důsledky nedodržení etických standardů klinického výzkumu. Etické standardy klinického výzkumu jsou dosti komplikované, navíc se díky prudkému rozvoji vědy neustále vyvíjejí. Proto etická komise funguje více jako poradní než jako správní

orgán. Tomu také odpovídají statistická data týkající se práce etických komisí. Podle dostupných údajů je celoevropsky jen minimální procento studií (obvykle méně než 1%) zamítáno, ale (dle dostupných údajů z Anglie) je více než padesát procent studií v určitých detailech na podnět etické komise přepracovááno. Neformální data z ČR jsou obdobná.

Je tedy možné důvodně očekávat, že lépe placený člen etické komise nejen že nebude nikomu „nadržovat“, ale naopak bude lépe vykonávat svou práci poradce a garanta dodržení etických standardů klinického výzkumu. A jako v celé medicíně, dobře placený člen etické komise si najde čas a prostředky na vydatný odpočinek a na řádné celoživotní vzdělávání, díky tomu budou výsledky jeho úsilí ještě kvalitnější.